

På väg mot en drömpsykologi

ARKETYPISKA REFLEKTIONER

av Håkan Raihle

C G Jungs arketypeteori har alltsedan den formulerades i början av förra seklet varit starkt ifrågasatt, men håller på att få en ny aktualitet i den takt som vi mer och mer börjar betrakta kropp och psyke som olika aspekter av samma organism.

Håkan Raihle, civ.ek. DHS, psykolog och jungiansk terapeut med privat praktik i Solna, är direktor för IDP Institutet för Drömpsykologi där han också är ämnesansvarig för utbildningen i psykologi och drömtolkning.

Det finns idag en strävan efter att göra upp med Descartes klyvning av människan i två olika, skilda delar. Jungs teoretiserande var i mångt och mycket fortfarande präglad av den cartesianska uppdelningen, och han betraktade arketypen som den förenande länken mellan de två olika systemen.

Hypotesen om att det finns arketyper erbjuder, såvitt vi förstår, en fantastisk möjlighet att infoga många av de jungianska förklaringsmodellerna i en sammanhållen bild av den mänskliga organismen som en helhet.

Tyvärr har arketypbegreppet under de närmare 100 år som gått sedan Jung först började formulera sin hypotes, bemängts med en massa olika innebörder, ibland motstridiga sådana, och inte minst Jung själv har bidragit till detta. Den begreppsmässiga situationen har ytterligare komplicerats av att begreppet "arketyper" funnit en användning inom andra områden, t.ex. konst och litteratur. Men kanske är det största problemet att ordet "arketyper" fått en plats i vardagsspråket.

Jung utvecklade sin hypotes om arketyperna i tre steg. I sitt arbete på Burghölzli-sjukhuset tyckte han sig märka att vissa motiv och bilder återkom i patienternas material (drömmar, visioner, hallucinationer och fantasier), motiv som Jung tyckte sig finna också i andra

kulturers symboliska material. En tänkbar förklaring till detta fenomen skulle, enligt Jung, kunna vara att det mänskliga psyket innehöll en uppsättning nedärvda bilder, gemensamma för hela mänskligheten. Det var denna hypotes som Jung presenterade 1912.

Men det visade sig snart att några bilder inte kunde ingå i vår genetiska utrustning och 1917 formulerade Jung om sin hypotes till att avse "opersonliga dominanter" i psyket, som påverkar hur vi reagerar och agerar, men som i sig är innehållslösa. För att illustrera vad han menar med detta använde Jung vid något tillfälle me-

"När det gäller vad som kan betraktas som en arketyp, eller en arketypisk disposition, är det viktigt att hålla i minnet att den definitionsmässigt skall vara både genetiskt betingad och allmänmänsklig, d.v.s. gemensam för hela mänskligheten."

taforen om hur kristaller bildas ur en kemisk lösning. "Den opersonliga dominanter" skulle då motsvaras av den i vätskan inneboende tendensen att forma kristaller med ett visst utseende, en inneboende tendens som vi inte kan se eller uppfatta på annat sätt än genom dess manifestation, d.v.s. kristallerna.

I och med denna hypotes öppnas den teoretiska vägen fram mot komplexeteorin som en integrerad del i den psykiska dynamiken.

Två år senare, år 1919, använder Jung för första gången begreppet "arketyper" i sina skrifter och hans uttalande avsikt med detta var att understryka betydelsen av att arketypen som fysisk och psykisk disposition inte förväxlades med dess gestaltning. För att använda Jungs metafor om den kemiska lösningen så skulle

man kunna säga att Jung ville understryka att den inneboende tendensen i vätskan att bilda en viss kristall INTE får förväxlas med kristallen (som definitionsmässigt skulle motsvara ett komplex).

Men det måste erkännas att Jung ibland slirade i sina formuleringar när det gällde att hålla rågången klar mellan arketypen *per se* och dess gestaltning, vilket naturligtvis bidragit till en ökad oklarhet. Troligen har också Jungs användning av ordet "Bild" (tyska) och "image" (engelska), som i det här sammanhanget kan feltolkas som en "konkret, visuell bild", starkt bidragit till begreppsförvirringen.

När det gäller vad som kan betraktas som en arketyp, eller en arketypisk disposition, är det viktigt att hålla i minnet att den definitionsmässigt skall vara både genetiskt betingad och allmänmänsklig, d.v.s. gemensam för hela mänskligheten. Det räcker alltså inte att den aktuella dispositionen förekommer inom en viss kultur eller en viss folkgrupp, för att den skall kunna kallas arketypisk i jungiansk mening.

Vår teori och vår terminologi måste alltså ta hänsyn till att det finns genetiska dispositioner som inte är allmänmänskliga, och det finns dessutom troligen mer eller mindre allmänmänskliga dispositioner som inte är genetiskt betingade. Till detta skall läggas en uppsjö av kulturellt betingade dispositioner som inte är allmänmänskliga. Ingendera är alltså att betrakta som arketypiska.

Ytterligare ett memento, när det gäller vad som kan vara arketypisk, är att våra hjärnor inte har förändrats nämnvärt på de senaste 100.000 åren. Vi framlever våra liv i en tämligen ålderstigen konstruktion, vilket innebär att våra genetiskt betingade resurser torde vara av relativt primitivt slag, i varje fall i jämförelse med den komplexitet och sofistikeringsgrad som finns i vår kultur.

Mot den här bakgrunden har Jungs begrepp "det kollektivt omedvetna" blivit problema-

CJP NYHETSMBREV

ISSN 1652-2125

Utges av CJP Centrum för Jungiansk Psykologi AB två ggr/år (juni och december). Upplagga 5.000. Ansv. utgivare: Gunlög Raihle.

tiskt i teoretiskt hänseende. Jungs hypotes om det kollektivt omedvetna bygger på att det skulle finnas ett "skikt" i vårt omedvetna som "utgör ett förråd (repository) av människans psykiska arv", d.v.s. allmänmänskliga, genetiska dispositioner (Samuels: *A Critical Dictionary*, sid 32). Men om vi skall inkludera de icke-allmänmänskliga genetiska dispositionerna, de som kan sträcka sig från det unikt individuella, via familj, släkt, till en större grupp av människor, så blir ju denna "del" av det omedvetna inte längre kollektiv, d.v.s. allmänmänsklig.

Och om vi inte skall inkludera de icke-allmänmänskliga, genetiska dispositionerna i "det kollektivt omedvetna", hur skall vi då få in dessa i den jungianska modellen av psyket. Som genetiska dispositioner kan de inte hänföras till det personligt omedvetna.

Ett problem, som vi brottas med, är alltså att vi för närvarande saknar en terminologi som svarar mot våra behov. Vad skall vi kalla de mer eller mindre allmänmänskliga dispositioner som inte är genetiskt betingade och vad skall vi kalla de genetiska dispositioner som inte är allmänmänskliga? Och vad skall

vi kalla de kulturella uttryck som grundar sig på en förmodad arketypisk disposition.

Förutom att rensa i våra teoretiska rabatter, behöver vi också så nya frön som kan växa upp till livskraftiga blomster, och det gör vi genom att hålla diskussionen levande. Men vi behöver också mer forskning, gärna men inte nödvändigtvis med jungianska förtecken, om vilken roll dessa allmänmänskliga, icke-genetiska dominerer spelar i den individuella psykiska dynamiken och hur samspelet mellan dessa och den kulturella miljön ser ut.

Håkan Raihle

Centrum för Jungiansk Psykologi AB

Vintervägen 29, S-169 54 Solna. Tel/fax 08-83 07 00